

5. Національна економічна стратегія 2030. Візія. Вектори. Імплементация. Кабінет Міністрів України. 2020. URL : <https://nes2030.org.ua/>

Мудренко Н.

«Фінанси, банківська справа та страхування», 4 курс

Дегтярьова Н.

к.е.н., професор кафедри фінансів імені Віктора Федосова

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

На сьогоднішній день в Україні існує трирівнева система пенсійного забезпечення: перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, другий рівень – обов'язкова накопичувальна система, третій рівень – система недержавного добровільного пенсійного забезпечення [1]. Другий та третій рівні формують накопичувальну систему. При цьому другий рівень – обов'язковий, а третій – добровільний. Недержавні пенсійні фонди (НПФ), що функціонують в Україні, почали створюватися після набуття чинності прийнятого у 2003 році Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2] та відносяться до третього, – добровільного рівня. Як відомо, другий рівень ще не запроваджено, ведеться активне обговорення цього питання.

НПФ за період свого існування не набули популярності серед громадян України: учасниками (тобто особами, які будуть отримувати пенсії з НПФ) таких структур є незначна частка населення. Так, у 2021 році учасниками НПФ було 890,7 тис. осіб, що складає лише 5,1 % від визначеної Держстатом України кількості робочої сили в цей період (17 405,0 тис. осіб) [3, с. 43; 4].

На початку розвитку недержавних пенсійних фондів у 2004-2008 рр. зростали показники кількості фондів та їх учасників, пенсійні активи, внески та виплати, інвестиційний дохід. Проте фінансова криза 2008 року негативно вплинула на діяльність НПФ в Україні, що супроводжувалося зменшенням їхньої кількості, сповільненням досягнутих раніше темпів зростання. Поступово наслідки кризи вдалося подолати, накопичувальна система продовжила розвиватися. За останніми даними [4] станом на 30.09.2022 в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 63 недержавні пенсійні фонди. Основні показники діяльності НПФ в Україні у 2018-2022 рр. представлено в табл. 1.

Таблиця 1 Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів [4]

Показник	2018	2019	2020	2021	2022 (3 кв)
Загальна кількість пенс. Контрактів, тис. грн	68,8	77,1	87,8	95,5	96,1
Кількість учасників, тис. грн	855,3	874,6	883,0	890,7	888,7
Загальні активи млн. грн	2 745,2	3 143,3	3 563,7	3 874,7	4 024,7
Пенсійні внески, млн грн.	2 000,5	2 160,8	2 377,9	2 618,3	2 773,1
Пенсійні виплати, млн грн	809,9	947,4	1 107,4	1 287,2	1 416,9
Кількість отримувачів пенсій, тис. осіб	81,3	83,9	87,0	90,0	91,5
Сума інвестиційного доходу, млн грн	1 767,7	2 200,0	2 635,7	2 957,4	3 149,5
Прибуток від інвестування активів НПФ, млн. грн.	1 440,5	1 810,9	2 179,5	2 428,7	2 565,3

Незважаючи на складні сучасні політичні та економічні умови, діяльність НПФ в Україні поступово розвивається. Наведені у табл. 1 дані свідчать про те, що, навіть в умовах воєнного стану спостерігається зростання основних показників діяльності НПФ. В умовах війни зменшився лише показник кількості учасників (у порівнянні з показником 2021 року).

Результати діяльності НПФ залежать від ефективного розміщення залучених коштів. Світовий досвід свідчить про те, що НПФ основну частину своїх активів інвестує у цінні папери, а незначна частка (до 5%) припадає на депозити. В Україні ситуація інша. Як зазначає Українська асоціація інвестиційного бізнесу, для всієї індустрії НПФ у 2022 р. вага цінних паперів в активах зменшилася: із 62,2% до 58,8%. Кошти у банках зросли, їхня вага в активах усіх НПФ піднялася до 36,5% у кінці вересня 2022 р. [5].

Серед інвестицій вітчизняних НПФ у цінні папери найбільшу частку мають державні облігації. Інвестиції у муніципальні та корпоративні облігації поступово скорочуються, а акції взагалі залишаються найменш цікавим для НПФ фінансовим інструментом. Нерухомість мають у своїх активах тільки відкриті та професійні НПФ. Зниження цін на нерухомість за 9 місяців не завадило збільшити ці активи у портфелях НПФ на 2,1% за цей період. Банківські метали на 30.09.2022 були в активах тільки відкритих НПФ, де їхня сукупна вартість зросла на 23,0% за 9 місяців на тлі підвищення ціни золота. Вага цих активів зросла до 0,7% у відкритих фондах у вересні 2022 року, із 0,6% на початку року [5].

Зрозуміло, що подальший розвиток НПФ буде залежати від припинення військових дій та відновлення економіки України. Проте потрібно вже зараз проводити роботу щодо популяризації НПФ, підвищенню довіри до них з боку засновників та вкладників. Для вдосконалення функціонування НПФ в Україні важливим є розвиток фондового ринку та його фінансових інструментів як об'єктів інвестування. Якщо на сьогодні основними цінними паперами для інвестування НПФ обирають державні облігації, то слід пам'ятати про те, що основна частина залучених державою коштів спрямовується, як правило, на непродуктивні витрати. Доцільно збільшити інвестиції НПФ у корпоративні облігації та акції, що буде сприяти розвитку економіки країни, створенню нових робочих місць. Недостатня розвиненість фондового ринку в Україні, недовіра до емітентів, фінансових посередників значно знижує ефективність системи накопичувального пенсійного забезпечення.

Література:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування // Закон України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#n87>
2. Про недержавне пенсійне забезпечення // Закон України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
3. Робоча сила України 2021. Державна служба статистики України. Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_RS_2021.pdf
4. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-5>
5. УАІБ: Огляд індустрії управління активами інституційних інвесторів та адміністрування пенсійних фондів в Україні за 3-й квартал 2022 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.uaib.com.ua/analituaib/publ-ici-quart/uaib-oglyad-diyalnosti-za-3-y-kvartal-2022-roku-nederzhavni-pensiyini-fondi>